

11. Кобецька Н. Р. Дозвільне та договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: дис. ... д.ю.н. 12.00.06 / Н. Р. Кобецька. – К., 2016. – 424 с.
12. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. №2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
13. Про оренду землі : Закон України від 6 жовтня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 46. – стаття 280.
14. Водний Кодекс України від 6 червня 1995 р. № 213 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
15. Про угоди про розподіл продукції : Закон України від 14 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 44. – стаття 391.
16. Про затвердження порядку надання у 2009 році спеціальних дозволів на користування надрами: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. №608 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 45. – стор. 45. – стаття 1519.
17. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22 лютого 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 18. – стаття 132.
18. Хаустов Д.В. Публично-правовий договір в природоресурсном праве: отличительные признаки / Д. В. Хаустов // Вестн. Моск. ун-та. – сер. 11. – Право. – 2006. – № 1. – С. 45–61.
19. Про затвердження Типового договору оренди землі : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2004

№ 220 // Офіційний вісник України 2004 р., № 9, стор. 30, стаття 527.

20. Про затвердження Типового договору оренди водних об'єктів : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 травня 2013 р. № 420 // Офіційний вісник України 2013 р., № 47, стор. 31, стаття 1692.

21. Про затвердження Порядку реєстрації проектів угоди про розподіл продукції та державної реєстрації угоди про розподіл продукції : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 05.02.2013 № 40 // Офіційний вісник України 2013 р., № 18, стор. 55, стаття 622.

22. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.

23. Наказ Держгеонадр України від 13.02.2015 р. № 16 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://geo.gov.ua/storinka/nakazy-derzhgeonadr>

24. Кірін Р. С. Кодифікація законодавства про надра : дис. ... д.ю.н. 12.00.06 / Р. С. Кірін. – К. : НАН України; Інститут економіко-правових досліджень, 2016. – 438 с.

25. Keeling D. Management in Government [Text] / D. Keeling. – London: Allen & Unwin, 1972.

26. Мельник А. Ф. Державне управління [Текст] : підручник / А. Ф. Мельник. – К. : Знання, 2009. – 582 с.

27. Public Governance [Text] : Four-Volume Set / ed. by Mark Bevir. – [s. n.] : Sage Publications, 2007. – 1736 p.

УДК 342.9:001.1 (477)

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Нечипорук Ю.М., к. ю. н., доцент,

доцент кафедри конституційного та адміністративного права

Навчально-науковий інститут «Юридичний інститут ДВНЗ

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»

Стаття присвячена дослідженню питання класифікації складів правопорушень в інформаційній сфері.

Ключові слова: інформаційні правопорушення, склад правопорушення в інформаційній сфері, інформаційна безпека, інформація як предмет правопорушення.

Статья посвящена исследованию вопроса о классификации составов правонарушений в информационной сфере.

Ключевые слова: информационные правонарушения, состав правонарушения в информационной сфере, информационная безопасность, информация как предмет правонарушения.

Nechyporuk Y.M. CLASSIFICATION OF LEGAL OFFENCES IN THE INFORMATIONAL SECTOR

The article is devoted to the study of the question of the classification of offenses in the information sector.

Key words: information violations, structure of offense in information sphere, information security, information as object of offense.

Сучасний розвиток громадянського суспільства призвів до зміни інформаційних засобів передачі самої інформації та переходу до нового рівня розвитку інформаційного суспільства.

З одного боку, глобальна інформатизація та впровадження в життя однієї зі складової задекларованих прав людини – права на доступ до широкого спектра інформації, а з іншого боку – виникнення основної проблеми: скоєння значної кількості адміністративних правопорушень в інформаційній сфері.

Взагалі, особливості регулювання обороту інформації та притягнення до відповідальності за порушення в інформаційній сфері досліджували такі науковці: І.В. Арістова, К.І. Беляков, Б.А. Кормич, А.І. Марущак, О.В. Кохановська, Р.А. Калюжний, В.С. Ци-

мбалюка. Але питанню класифікації складів правопорушень в інформаційній сфері не приділялося достатньої уваги.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) містить значний перелік правопорушень у різних сферах регулювання. На жаль, на сьогоднішній день, у КУпАП немає окремого розділу, в якому можна було б побачити повний перелік правопорушень в інформаційній сфері. На нашу думку, інформаційне правопорушення – це протиправне, суспільно шкідливе (небезпечне), винне (умисне або з необережності) діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатного суб'єкта, яке посягає на відносини, що виникають в процесі одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, тобто в процесі її обігу.

Отже, відповідно до аналізу нормативно-правової бази в інформаційній сфері (зважаючи на КУпАП та інші нормативні акти) правопорушення за сферою поширення вважаємо за доцільне поділити на такі групи:

1). У сфері інформаційної безпеки держави. Відповідно до ст. 39 Закону України «Про державну таємницю» [1] склади правопорушень в інформаційній сфері представлені такими статтями як 188–31, 212–2, 212–5 КУпАП. Такі правопорушення об'єднані в одну групу через важливість предмета (інформації, яка є власністю держави і має ключове значення для безпеки держави). Суб'єктами, винними у вчиненні порушення норм закону, в якому зазначені відомості про державну таємницю є посадові особи та громадяни.

2). У сфері надання послуг зв'язку і телекомунікацій. Сфера надання послуг зв'язку так само має складну внутрішню будову (у статті до групи надання послуг зв'язку включаємо такі складові: надання послуг у сфері інформатизації, у сфері телекомунікацій, у сфері поштового зв'язку і у сфері користування радіочастотним ресурсом України).

Відносини у сфері телекомунікацій регулюються значною кількістю нормативно-правових актів (основним з них є Закон України «Про телекомунікації» та низка інших). Як зазначає О.О. Леонідова, характерною рисою адміністративних проступків у сфері телекомунікацій, що вирізняє їх серед інших правопорушень, є заподіяння шкоди встановленому порядку надання й отримання телекомунікаційних послуг, що підпадають під охорону адміністративно-правових норм [3, с. 94]. Отже, відмінним є саме їх об'єкт (суспільні відносини в галузі зв'язку та у сфері власності).

Такі правопорушення передбачені статтями: 144, 145, 146, 147, 148–1, 148–2, 148–3, 148–4, 148–5, 188–7 КУпАП. Об'єктивний бік цієї групи порушень полягає у неналежному (за відсутності необхідної реєстрації або дозволу; у порушенні умов і правил, які передбачені ліцензіями та дозволами; у порушенні правил реалізації відповідної техніки) виконанні обов'язків, що чітко передбачені нормативно-правовими актами.

Згідно з КУпАП, винними у порушеннях є особи, які відповідно до законодавства, мають право надавати телекомунікаційні послуги, тобто мають відповідну ліцензію або дозвіл. Вчиняючи протиправні діяння, особа усвідомлює та передбачає настання негативних наслідків спричинених порушенням встановлених правил [4, с. 548]. Предметом адміністративних правопорушень виступають різні технічні засоби й обладнання, що використовуються в мережах зв'язку. Родовим об'єктом виступають суспільні відносини у сфері надання телекомунікаційних послуг. Більшість порушень мають умисну форму вини.

На думку А.В. Стрельникова, в деяких випадках нормативна база обмежується лише переліком конкретних діянь і санкцій за їх вчинення, не розкриваючи такі важливі питання як строки застосування заходів відповідальності, обставини, що виключають відповідальність і порядок накладання стягнень на юридичних осіб тощо [5, с. 132]. До того ж,

додає ускладнень той факт, що законодавчі акти встановлюють особливий порядок притягнення до відповідальності, який відрізняється від передбаченого в КУпАП.

Отже, аналізуючи нормативно-правові акти в інформаційній сфері, ми дійшли висновку про необхідність доповнення КУпАП низкою статей, що визначали б правопорушення у відповідних сферах і встановлювали відповідальність за їх вчинення.

Закон України «Про телебачення і радіомовлення» регулює відносини, що виникають у сфері телевізійного та радіомовлення в нашій країні. Він поширюється на відносини між суб'єктами діяльності в галузі телебачення і радіомовлення незалежно від їхньої форми власності, мети створення, виду статутної діяльності, способу розповсюдження телерадіоопрограм і передач, розрахованих на масове приймання споживачами [6]. Наведений акт визначає значну кількість дій, що є порушеннями закону.

Тому пропонуємо доповнити КУпАП статтею 148–6 «Порушення правил надання та отримання програмних послуг», і викласти її у такій редакції: «Порушення порядку поширення інформації, що не відповідає дійсності та щодо якої законодавством встановлені особливі режими на її розповсюдження, навмисне створення перешкод у передачі та прийманні програм інших телеорганізацій та недотримання вимог державних стандартів і технічних параметрів телерадіомовлення». Об'єктом зазначеного порушення є суспільні відносини у сфері надання програмних послуг. Суб'єктами є особи, які, відповідно до законодавства, мають право надавати програмні послуги. Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини. Склад даного проступку є формальними, тобто настання негативних наслідків не є обов'язковою юридичною ознакою складу правопорушення.

3). У сфері надання рекламних послуг. КУпАП не містить складів порушень у сфері рекламних послуг. Це питання регулюється Законом України «Про рекламу», що визначає відносини з виробництва, розповсюдження та споживання реклами на території України. Але, це і ускладнює процес притягнення до відповідальності винних осіб. Тому що підстави притягнення до відповідальності зазначені в єдиній статті та не мають зв'язку з санкціями. Отже, більш доречним було б викладення підстав відповідальності в такий спосіб, за якого кожній диспозиції відповідає певна санкція [7]. Розглянути акт містить значний перелік порушень закону, називає низку правопорушників і встановлює різні види юридичної відповідальності (дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну та кримінальну). Тому, для уникнення плутанини та суперечностей, вважаємо за доцільне доповнити КУпАП статтею, яка передбачатиме відповідальність за порушення рекламного законодавства.

Викласти статтю 186–7 «Порушення рекламного законодавства» у такій редакції: «Здійснення рекламодавцем замовлення, виробництва, розповсюдження продукції рекла-

ми, що не відповідають вимогам законодавства та недотримання вимог щодо змісту реклами». Об'єктом зазначеного правопорушення є відносини, які виникають у сфері рекламної діяльності (при її замовленні, виготовленні та розміщенні). Винними особами (суб'єктами правопорушення) можуть бути як рекламодавці, розповсюджувачі реклами, так і виробники реклами. Об'єктивну сторону правопорушень у сфері рекламної діяльності складають неправомірні дії, які вчиняються при замовленні реклами, при виготовленні та її розміщенні. Законодавча конструкція більшості складів правопорушень в цій сфері має формальний склад. Правопорушення має формальний склад і характеризується умисною формою вини.

4). У сфері захисту авторського та суміжного права. Ця група представлена статтею 51-2 «Порушення правил на об'єкт права інтелектуальної власності». Об'єктом порушення є майнові та немайнові права суб'єктів прав інтелектуальної власності. Адміністративна відповідальність настає в тому випадку, коли зазначені дії не спричинили матеріальної шкоди у великому розмірі. Тобто, великий розмір шкоди має перевищувати 100 нмдг, і в такому разі відповідальність встановлюється Кримінальним кодексом України. Суб'єктами порушення є посадові особи підприємства, установ, організацій усіх форм власності та громадяни.

Також, до цієї групи порушень вважаємо за доцільне додати порушення у сфері кінематографії. Це пояснюємо тим, що фільми та їх примірники, аудіовізуальні твори, фонограми, відеограми, комп'ютерні програми, бази даних є авторським винаходом певної особи або колективу. Отже, ці порушення закріплені статтями: 164-6, 164-7, 164-8, 164-9, 164-13 КУпАП.

Об'єктом порушень у сфері кінематографії є суспільні відносини, що пов'язані з виробництвом, розповсюдженням, зберіганням і демонструванням фільмів. А суб'єктами порушень можуть бути: посадові особи суб'єктів кінематографії; особи, які не мають державного посвідчення на право розповсюдження та демонстрування фільмів; посадова особа суб'єкта підприємницької діяльності або фізична особа, якій видано державне посвідчення на право розповсюдження та демонстрування фільмів. Із суб'єктивної сторони такі порушення можуть бути вчиненні у формі умислу і необережності [4].

На нашу думку, доцільно внести до КУпАП статтю, що визначала б склад порушення у видавничій справі. Оскільки Закон України про «Видавничу справу» має неабияке значення для розвитку інформаційної сфери. Наведений нормативно-правовий акт визначає загальні засади видавничої справи, регулює порядок організації та провадження видавничої діяльності, розповсюдження видавничої продукції, умови взаємовідносин і функціонування суб'єктів видавничої справи. Закон покликаний сприяти цивільно-культурному розвитку українського народу, громадян інших національностей, утвердженню загальнолюдських цінностей у державі [8].

Викласти статтю 92-2 КУпАП «Порушення законодавства у видавничій справі» у такій

редакції: «Виготовлення, розповсюдження та оприлюднення інформації, що заборонена законодавством України суб'єктами, що здійснюють видавничу діяльність. Ті самі дії, вчиненні повторно протягом року після накладання адміністративного стягнення, передбачені ч. 1 цієї ст.».

Це бланкетна норма, оскільки відсилає до іншого нормативно-правового акту Закону України «Про видавничу діяльність». Об'єктом є суспільні відносини, які виникають у видавничій сфері. Суб'єктами даного порушення є видавництва, видавничі організації та виробники видавничої продукції. До забороненої інформації у цій нормі відносимо ту, що суперечить інтересам держави (інформація, що спрямована на зміну конституційного ладу, пропаганду війни та інше); інформацію, яка віднесена до недобросовісної реклами, рекламу з використанням шаржування державних символів України у будь-якому вигляді; абияку інформацію, спроможну спричинити шкоду громадянам, підприємствам, установам, організаціям і державі; продукцію порнографічного характеру і таку, що пропагує культ насильства та жорстокості, проповідує релігійні віровчення, які загрожують життю та моралі громадян. Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини.

5). У сфері архівної справи (ст. 92-1 «Порушення законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи» КУпАП). Винними у вчиненні правопорушень є працівники архівних установ, користувачі архівних документів, в тому числі документів Національного архівного фонду; інші особи, які недбало зберігають, псують, незаконно знищують, приховують, незаконно передають іншій особі архівні документи, а також порушують порядок доступу до них. Із суб'єктивної сторони може бути вчинене з необережності (недбале зберігання документів) та умисно (незаконний доступ до документів).

6). У сфері порушення порядку використання інформації спеціальними особами. Ця група порушень є найбільшою за кількістю. Це пояснюється тим, що в адміністративній (відповідно і в інформаційній) сфері особа зобов'язана діяти згідно з нормативно встановленими правилами поведінки. Невиконання чітко встановлених приписів законів тягне за собою накладення адміністративних санкцій.

Для більш зручного аналізу порушень у цій групі, пропонуємо останні поділити на декілька підгруп.

А). Порушення норм виборчого законодавства (212-8, 212-9, 212-10, 212-11, 212-13, 212-14, 212-20 КУпАП). Родовим об'єктом правопорушень норм виборчого законодавства є суспільні відносини у сфері охорони конституційного ладу України та виборчого процесу. Порядок проведення виборів і референдумів регулюється значною кількістю нормативно-правових актів.

Б). Порушення, що призводять до зміни інформації (41-3, 53-2, 82-3, 91-4, 166-6 КУпАП). Спільною ознакою порушень цієї підгрупи є те, що в результаті вчинення різноманітних дій (ненадання інформації; перекручення або приховування; відмова від надання;

порушення порядку подання) інша сторона не в змозі отримати необхідну, повну, достовірну інформацію.

В). Порушення, що полягають у невиконанні умов і правил встановлених законодавством. Це порушення передбачено такими статтями: 116–3 «Порушення правил реєстрації торговельних суден» (вимоги до реєстрації торговельних суден визначені у Порядку ведення Державного судового реєстру України та Судової книги, затвердженої постановою КМУ № 1069 від 26 листопада 1997 р.); 156–1 «Порушення законодавства про захист прав споживачів» (основним нормативно-правовим актом, який регулює взаємовідносини між споживачами, виробниками, виконавцями, продавцями всіх форм власності є Закон України «Про захист прав споживачів»); 172–8 «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень» (особливістю складу порушення є те, що суб'єктом можуть бути лише особи, які зазначені у п. 1 ч.1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (а саме, особи, уповноважені виконувати функції держави або місцевого самоврядування); 185–11 «Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист» (правові засади застосування заходів безпеки зазначених осіб встановлено Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 782–XII і ст. ст. 52–1–52–5 Кримінально-процесуального кодексу України).

Ст. 212–1 «Повідомлення неправдивих відомостей державним органам реєстрації актів цивільного стану та несвоєчасна реєстрація народження дитини», 212–3 «Порушення права на інформацію» (вільний доступ усіх громадян до інформації, яка стосується їх особисто, крім інформації з обмеженим доступом та державної таємниці забезпечується відповідно до Закону України «Про інформацію») [9].

Г). Порушення, які вчиняються на фондовому ринку, а саме: приховування інформації про діяльність емітента (ст.163–5); ненадання документів, що підтверджують право власності на цінні папери (ст. 163–6); незаконне використання інсайдерської інформації (ст.163–9); порушення порядку розкриття інформації на фондовому ринку (ст.163–11). Спільним для даної групи порушень є те, що вони посягають на встановлений порядок функціонування фондового ринку та вчиняються умисно особами, на яких законодавством покладені певні обов'язки.

Д). Порушення порядку подання інформації та виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень (ст. 166–4). Згідно з законодавством України, уповноважені особи Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень мають право здійснювати перевірки (планові або позапланові) та вимагати від порушників (посадових осіб суб'єктів господарювання; осіб, які займаються підприємницькою діяльністю) надання необхідної інформації, навіть з обмеженим доступом.

Причому представники комітету мають право вимагати інформацію незалежно від її місцезнаходження.

Е). Порушення у сфері захисту прав дітей (ст.184–2): недотримання порядку або строків подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (піклування) батьків. Зазначену інформацію зобов'язані подавати протягом семи днів посадові особи відповідних закладів для ведення централізованого обліку.

Є). Порушення у сфері правильного введення військового обліку (ст. ст. 211, 211–2, 211–4, 211–5, 211–6 КУпАП). Регулювання військового обліку здійснюється відповідно до Закону України «Про загальний військовий облік і військову службу».

Об'єктом цієї групи правопорушень є встановлений порядок здійснення військового обліку. Протиправними діями вважаємо: умисне пошкодження, недбале зберігання документів, що містять відомості про військовозобов'язаних; неподання своєчасно відповідної інформації; незабезпечення та несповіщення про виклик до військового комісаріату.

7). У сфері діяльності засобів масової інформації. Порушення в даній сфері предствалені в КУпАП ст.186–6 «Порушення законодавства про друковані засоби масової інформації», об'єктивну сторону якого складають такі дії: виготовлення, випуск або розповсюдження продукції друкованого засобу масової інформації після припинення його діяльності; ухилення від перереєстрації; неповідомлення реєструючого органу про зміну виду видання, юридичної адреси засновника, місцезнаходження редакції.

Об'єктом даного порушення є відносини у сфері діяльності засобів масової інформації. Чільне місце у регулюванні цієї діяльності посідають такі нормативно-правові акти: Закони України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Обов'язковою умовою діяльності засобів масової інформації є їх наявність на реєстрація. Взагалі, припинити випуск видання має право засновник на умовах, що зазначені в установчому договорі, статуті редакції або на підставі договору, що укладений між засновником і редакцією. А у разі поширення відомостей, що заборонені законодавством, припинити випуск видання має право і суд.

8). У сфері незаконного доступу до інформації. Правопорушення, передбачене статтею 212–6 «Здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем» може бути вчинене будь-якою особою з 16 років. Відповідно до ст. 195–5 «Незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації» суб'єктом є посадова особа або громадяни, які вчиняють зазначені дії умисно. Також, до даної групи віднесемо і порушення, яке передбачене статтею 173–1 «Поширення неправдивих чуток», оскільки неправдиві чутки – це будь-яка інформація, що не відповідає дійсності і

є незаконною. Ст. 148 «Пошкодження таксофонів» передбачає вчинення будь-якою особою з 16 років різноманітних активних дій, внаслідок яких телефон втрачає свої функціональні властивості.

9). У сфері статистики (ст. 186–3 «Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень»). Винними вважаються посадові особи, громадяни, суб'єкти підприємницької діяльності у неподанні або поданні недостовірних, не в повному обсязі, не за встановленою формою даних для проведення державних статистичних спостережень органам державної статистики; у порушенні порядку ведення Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України.

Отже, досягнення ефективного розв'язання проблеми протидії правопорушенням в інформаційній сфері неможливе без всебічного наукового роз'яснення різних її аспектів. Проблеми в цій сфері необхідно розглядати в трьох аспектах: правовому (вдосконалення чинної нормативної бази), технічному (розвиток засобів передачі та збереження інформації) та ідеологічному (виховання поваги та свідомості осіб до охоронюваних законом суспільних відносин).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.
2. Про державну підтримку книговидавничої справи України : Закон України від 06.03.2003 № 601-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 24. – Ст. 162.
3. Леонідова О.О. Адміністративна відповідальність за проступки в інформаційній сфері: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / О.О. Леонідова. – Х., 2010. – 190 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Науково-практичний коментар / Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін.. –К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 781 с.
5. Стрельников А.В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про рекламу: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право» / А.В. Стрельников. – К., 2004. – 200 с.
6. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 р. № 3760–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 44.
7. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 271/96–ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 39. – Ст. 181.
8. Про Державне агентство України з питань кіно : Указ Президента України від 06.04.2011 р. № 404/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 371.
9. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен / В.К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.